

MÜTAREKE'DE YUNANİSTAN'IN AYVALIK POLİTİKASI

Bayram BAYRAKTAR

Mütareke'nin imzalanmasından kısa bir süre sonra, İtilaf güçlerinin ilk gemisi İzmir limanına yanaşmıştı. 4 Kasım 1918 tarihinde donanmanın gelmesi ile yerli Rumlar Yunanistan bayrakları taşıyarak gösteri ve taşkınlıklar yapmaya başladılar. Kiliselere Yunanistan bayrakları çekiliyor, Venizelos'un resimleri sokaklarda dolaştırılıyor ve kentte gelişigüzel silahlar patlatılıyordu. Genel Kurmay'ın tesbitine göre, bunlar yapılırken asıl amaç Türkleri kışkırtmak, karışıklıklar çıkartmak ve böylece şehri Yunanistan'a teslim etmektir¹.

1919 yılının Kasım ve Aralık Aylarında İtilaf donanması Batı Anadolu limanlarına rahatça yanaşıyordu. Bu hareketler işgalden başka bir şey değildi. Kıyı yerleşim bölgelerinde karaya çıkan İtilaf komutanları, Osmanlı askeri ve sivil yetkililerle istedikleri gibi görüşüyorlar ve onlara direktifler verebiliyorlardı. Osmanlı vatandaşı olan Rumlarla direkt olarak diyalog kuruyorlar, haklarını korumak ve aratmak gibi yöntemlerle onları devlete karşı kışkırtıyorlar ve kullanıyorlardı².

İtilaf donanmaları ile birlikte iki Yunanistan savaş gemisi, 1919 yılının başlarında İzmir'e yerleştiler. Ayrıca bir salib-i ahmer gemisi üçyüz kişilik personeli ve sandıklar dolusu materyalle İzmir'de faaliyet sürdürecekti. Bu gelişmelerle, doğal olarak yalnız İzmir kentinin değil, tüm Batı Anadolu kıyı bölgelerinin asayışı bozulmuştu. Burada 17.Kolordu Komutanı Nurettin Paşa, olay çıkarmak için İzmir'de bulunan 2000 kişilik Ayvalık'lı Rum göçmenini vapurlarla Ayvalık'a göndermişti³.

¹ *Türk İstiklal Harbi I.Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ank., 1962, ss.129-130.

² *TİH...*, I, ss.129-130.

³ *Hukuk-u Beşer*, 19 Şubat 1919; *Ses*, 26 Aralık 1918; *TİH...*, I, s.131; Ali Güler, *İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları*, Ankara, 1988, s.70.

İlgili dönemde İtilaf güçleri İzmir'de "Abluka ve Seyr-ü Sefer Komutanlığı" kurarak faaliyetlerini tüm Batı Anadolu kıyılarına yaymaktaydılar. Edremit, Ayvalık, Bodrum, Marmaris ve Antalya'da şubelerini açmak için çalışmalarını yoğun olarak sürdürüyorlardı. Her sancağa "irtibat subayları" göndermişlerdi⁴. İzmirde ise yerli rumların siyasal faaliyetlerini yönetmek amacıyla "Küçük Asya Derneği" adıyla bir örgüt kurulmuştu⁵.

Bilindiği üzere İtilaf Devletleri I.Dünya Savaşı devam ederken hazırladıkları senaryolarla Anadolu'yu da aralarında paylaşmışlardı. 26 Nisan 1915'te yapılan Londra Antlaşmasıyla Antalya ve çevresi, 1917 Ağustos'unda yapılan St.Jean de Maurienne Antlaşmasıyla da İzmir ve dolayları İtalya'ya bırakılmıştı. İngiltere daha sonra, Yunanistan'ı kendi saflarında savaşa sokmak için Aydın vilayetini bu ülkeye vad ederek bir anlaşma yapmıştı.

Dünyada kurulacak olan yeni dengeleri belirlemek amacıyla 18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı başlatıldığı zaman, Türkiye basınında konuyla ilgili olarak Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin bir bildirisi yayınlanmıştı. Ülkedeki hakim siyasal eğilimi göstermesi açısından bu bildiri anlamlıydı⁶: Bildiride:

"Devlet-i Osmaniye'nin tarihi dostları olan devletlerin irşaadat ve müsaadat-ı siyasiye ve iktisadiyesine rağmen, aynı hükümetlerin mensub olduğu zümre-yi düveliyeye ve esasat-ı medeniyeye karşı ilan-ı harb ederek memleketi nakabil-i telafi felakellere düşürmesini bilahare zuhur eden fırsatları da kasten fevt ile ihanetkar bir siyasetde temerrüd etmesini (...) Huzur-ı millet ve medeniyetde alenen takbih ve ekseriyeti azimeyi millet'in de takbih eylediğini kani olduğunu beyan eder (...) Bugün milletimiz nazari cihanda maateessüf Almanya ile birlikte medeniyet ve hürriyete karşı harb ederek Düvel-i İtilafiye'yi müşkilat-ı azimeye düşürmek...", denilerek teslimiyetçi bir politika izliyordu.

Osmanlı Hükümeti de aynı görüşleri paylaşmıyor değildi. Bu anlayış romantik-muhafazakar bir eğilimi yansıtıyordu. Yenilenler safında yer alan hükümet, galiplerden "merhamet" dileniyordu.

⁴ THH..., I, ss.131-132.

⁵ Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Ankara, 1974, s.48.

⁶ Söz, 25 Ocak 1919.

Paris Konferansı başladıktan hemen sonra İngiltere, Batı Anadolu sonusunda İtalya'yı devre dışı bırakarak Yunanistan yanında yer almak istedi. Bu yüzden İtalya bir ara konferansı terketti. Konferansta İzmir ve çevresinin Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştı. Konferanstan önce, savaşın Türkiye aleyhine sona erdiği günlerde, Rumlar Adalardan Batı Anadolu kıyılarına kadar geliyor ve Osmanlı tebası Rumlara kışkırtıcı broşür ve bildirimler dağıtıyorlardı. Ocak 1919'dan itibaren Midilli, Sakız ve Sisam adalarından Ege kıyılarına yapılan saldırılar artmaya başladı. Bu baskınları yapanların önemli bir kısmı, daha önce Yunanistan'a "tehcir" edilen Rumlardı⁷.

Çeteler halinde Ege kıyı bölgelerine baskınlar yaptılar ve halkı korku ve panik içinde bıraktılar. Söke'nin Kelih köyünü basarak zahire yağmaladılar, üçyüzün üzerinde Yunanistan askeri üniformalarını giymiş grupla Tomatça köyünü bastılar. Ayvalık'ta, Urla'da ve İzmir yöresinde birçok "cinayetler" işlediler⁸.

Bütün bunların yanında, Söke'nin Akköprü ve Yoran köylerinin Rum halkı 622 kişi'k silahlı milis kuvve oluştu muşlardı. Ege'deki eşkiyalık faaliyetlerini ve adalarla olan bağlantıyı İngiliz subayı Hover sağlıyordu. Yoran köyünde öldürülen Teğmen Sıtkı'nın suçluları bu İngiliz subay tarafından korunmuş ve kaçırmaları sağlanmıştı⁹. Olaylar savaş yıllarında Yunanistan'a sürülen eski metropolit Hristostomos Efendi'nin İzmir'e gelmesiyle daha da arttı. İzmir'deki Yunanlı ve Rumların el atmadıkları cinayet, burunlarını sokmadıkları delik kalmamıştı. İzmir'de Buca'da, Söke'de, Ayvalık'ta, Urla'da karayollarına saldırdılar ve hükümet dairelerine baskı yaptılar¹⁰.

Yukarıdaki değerlendirmeler dönemin Türkçe basını ve konuyla ilgili yapılan etüdlerin yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Ayrıca Ayvalık Kaymakamı'nın İçişleri Bakanlığı'na yazdığı 10 Ocak 1919 tarihli raporda, Ayvalık'ın çevresinde bulunan adalardan çok sayıda Rumun

⁷ Rahmi Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kurtuldu*, İst., 1942, s.10; Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İst., 1970, s.138; Doğan Avcıoğlu, *Milli Kurtuluş Tarihi*, III, İst., 1974, 1163-1165; Türkmən Parlak, *Yunan Ege'ye Nasıl Geldi*, İzmir, 1982, s.265.

⁸ Tayyib Gökbiçgin, *Milli Mücadele Başlarken*, I, Ank., 1959, ss.58-60; Türkan Ülkütaşır, "Mondros Mütarekesi'nin Sarsıntıları ve Karşı Direnişler", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 23, İst., 1969, s.40; Sıtkı Aydınel, *Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekati*, Ankara, 1988, ss.22-23.

⁹ Ses, 20 Aralık 1918; TİH..., I, ss.136-137; Şefik Aker, *İstiklal Harbinde 57.Tümen ve Aydın Milli Cidali*, İst., 1937, s.14.

¹⁰ Köylü, 6 Mart 1919, TİH..., I, ss.133-135; Taçalan, *Ege'de Kurtuluş...*, s.138-139.

Küçükköy'e baskınlar düzenlediği, görgü tanıklarının bildirdiklerine göre Yunanistan'a ait silahlar kullandıkları ve kaçtıkları zamanlar da kaçakçılık ve eşkiyalığa uygun binaların bulunması nedeniyle Ayvalık'ta gizlendikleri bildirilmekte idi. Raporda eşkiyalık hareketlerine karşı devletin güvenlik güçlerinin nicelik ve nitelik açısından başarısız kaldığı da vurgulanıyordu¹¹.

I.Dünya Savaşı başlamadan önce 1914 Mayıs'ında ve savaş yıllarında (1917'de) Yunanistan'a adalara ve Anadolu'nun iç bölgelerine zorunlu sürgün (tehcir) edilen Rumlar mütarekeyi izleyen günlerde eski yaşadıkları yerlere dönmeye başlamışlardı. Konuyla ilgili olarak, Hadisat gazetesi, Rumca kaynaklara dayanılarak şu haberi veriyordu¹²:

"Rumca gazetelerde okunduğuna göre Ayvalık Rum muhacirinin-den olup memleketerine avdet etmek üzere Haydar Paşa treniyle şehrimize gelen İstanbul'da ve elveym Kadıköyünde bulunan kafileyi evvelki gün Yunan zabitanından Miralay Katahaki ziyaret etmiştir. Miralay Katahaki bunları Ayvalık'a ıtsal etmek üzere bir vapur tahsisi hususunda İngiliz Heyet-i askeriyesi nezdinde teşebbüsatda bulunmaya karar vermiştir. Bugün dahi muhacirleri Yunan komiseri Aleksandropolis ziyaret edecektir. Yunan hükümeti patrikhane vasıtasıyla muhacirin ve fukarasına tevzi edilmek üzere her gün ikiyüzbin kişilik erzak göndermeye karar vermiştir".

Tehcir edilen Ayvalık Rumları, İzmir yönünden de, eski yerlerine dönüyorlardı. 26 Aralık 1918 tarihli SES gazetesi Ayvalık'a dönen göçmenlerin gelişini okuyucularına şöyle yansıtmıştı¹³:

"Havran ve Sezayi nur vapurları memleketerine iskan edilmek için sekizyüzelli Rum muhacirini hamilen Ayvalık ve Edremit'e müteveccihen İzmir Limanı'ndan hareket eylemişlerdi. Mezkur vapurlar evvela Ayvalık'a ve ba'dehu Edremit'e uğrayarak hamil oldukları Rum muhacirleri karaya çıkaracaklardır".

¹¹ ATASE Arşivi, Klasör 8, Dosya 48-33, Fihrist/15.

¹² Hadisat, 4 Aralık 1918.

¹³ Ses, 26 Aralık 1918.

Bir başka kabile İzmir vapuruyla Ayvalık'a taşınmıştır¹⁴. Benzer durum tüm Batı Anadolu kıyılarında yaşanmıştır. Adalardan gelen her türlü ulaşım araçlarını kullanarak kıyılara çıkmışlardır. Bu konuda İçişleri Bakanlığı'ndan 5 Mart 1919'da Harbiye Nezaretine gönderilen bir yazıda ayrıntılı bilgiler veriliyor, alınması gereken önlemler ve eksiklikler dile getiriliyordu¹⁵.

"Harbiye Nezaret-i Celilesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Asker ve jandarma kuvvetinin azlığı ve sevahilin muhafazası için gönderilecek olan ganbotun henüz vürud etmemesi yüzünden vaktiyle Midilli'ye hicret etmiş olan Rumların hafiyyen veya alenen avdetlerinin men'i mümkün olmamakda ve bu suretle memleketde ihlal-i asayişe müstenid anasırın tezayüd etmekte bulunduğundan ve ahval'i adiyede yalnız şahsi te'sirat yapabilecek olan vukuat islam ve hristiyan her iki tarafın da ezhanını galeyana getirmekte ve bu daha doğrusu bir müretteb plan dahilinde Rumlar tarafından ezhan-ı galeyannı mucib vukuat ihdas edilmekte olduğundan ve gerçi şimdiye kadar bilahadise idare-yi maslahat edilebilmiş ise de fima'bad bunun mümkün olmayacağı anlaşıldığı cihetle satvet-i hükümeti göstermeye zaruret hasil olmuş ve bunun için kafi miktarda kuvvetin lüzumu derkar bulunmuş olduğundan ve Midilli'den ahali getirerek hükümetin muhalefetine rağmen ç'armakta olan kayıkçılar derdest ile divan-ı harbe tevdi ve kayıkları zabdedilmeye başlanmış olmakla beraber gelenlerin dahi toplattırılarak idelerine teşebbüs olmak icabetmekte ise de bu esnada hadis olmaması melhuz bir muhalefet-i müsellahınun tevessünü men edecek kuvvet mevcut olmadığından ve elyevm mevcut asker kuvveti yüz ve jandarma kuvveti otuzbeş neferden ibaret olub, bunlar mevaki ve vezaif-i muhtelifeye taksim idilmişlerse de kazanın müstesna mevki ve vaziyetine nazaran daha elli jandarma ile laakal beşyüz askerin gönderilmesi taht-ı vücudta bulunduğundan bahisle matlub kuvvet ile sevahilin muhafazası için izam-ı mukarrer ganbotun serian yola çıkarılmasına Ayvalık kazasından alınan telgrafnamede ehemmiyetle

¹⁴ İkdam, 9 Ocak 1919.

¹⁵ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, s.42, Aralık 1962, belge no:995, (Ek:1).

lüzum gösterilmiş ve ganbot ile jandarma hususatı Bahriye Nezaret-i Celilesinde umum jandarma kumandanlığına yazılmış olmağla nezaret-i celilelerince de ifa-yı muktezası ve neticenin inba buyurulması babında emr ü ferman hazret-i menlehül emrinder. 5 Mart 335. Dahiliya Nazarı V. Namına Müsteşar Keşfi".

Yukarıda verdiğimiz resmi yazıdan anlaşıldığına göre, yerel görevliler adalardan gelen Rumlara engel olmak ve gelenleri tekrar geri göndermek uğraşısı verirken, kıyı koruma işleri tamamen iflas etmiş durumdaydı. Ayrıca yazıda güvenlik kuvvetlerinin sayıca çok yetersiz olduğu vurgulanıyordu. Adalardan Rumlar kayıkçılar tarafından bir ücret karşılığında getiriliyordu. Mahalli hükümet yetkilileri gelen Rum göçmenleri tekrar iade yolları arayışını düşünürken, Osmanlı Hükümeti, tehcir sonucu taşınır ve taşınmaz mallarını kaybedenlerin haklarını iade konusunda, 1918 Aralık ayında bir kanun hazırlamıştı¹⁶. Hükümetin politikası ile mahalli idareciler konuyu algalama ve uygulama açısından kopuk bir ilişki içindeydiler.

Osmanlı Devleti, tehcir edilen Rumların yerine Makedonyalı Osmanlı göçmenlerini yerleştirmişti. Bu yaptırım göç olan yerlerde olduğu gibi Ayvalık'ta da uygulandı. Ayvalık'a daha çok Boşnak muhacirleri yerleştirilmişti. Mütareke döneminde eski yerlerine dönen Rumlar özellikle Bosnalı göçmenler için bir "felaket" getirmişti.

Savaş yıllarında Anadolu'yu terkeden Rumların malları mütarekede "emval-i metruke" sorununu doğurdu. Hükümetin Aralık 1919'da çıkardığı yasa bu konuyla ilgiliydi. "Emval-i metruke ve Ayvalık'taki gelişmeleri konusu" Ses gazetesinde şu yorumla yayınlandı¹⁷:

"...Emval-i metruke... Hatıralarda kaldığına göre sahillerde bulunan Rumları -harbden evvel- Yunanlılar memleketlerine davet etmişlerdi. Yani Yunanistan'da bulunan müslüman emlakını Rumlara verecekler, bu suretle hicret eden islam nüfusu boşluğunu Rumlarla dolduracaklardı. İşte sahillerdeki hicret bizde bu suretle başladı. Bu tehcir değil, bir hicrettir. Hatta böyle olduğuna Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya sefaretleri baş tercümanlarından mürekkep bir tahkik heyeti

¹⁶ Hadısat, 8 Aralık 1918.

¹⁷ Ses, 6 Mart 1919.

de tamamen kanaat getirmişti. Yunanistan'a giden Rumları biz zorla koymadık. Onlar kendi arzu ve ihtiyarlarıyla gittiler. Hey'et-i tahkikiyenin verdiği müşterek rapor üzerine Türk devleti ile Yunan hükümeti tarafından büyükelçi rütbesini haiz birer siyasi mürahhas tayin edilerek emval ve emlakın mübadelesi meselesi düşünüldü ve bu da neticelenerek resmi bir protokol imzalandı. İşte bu suretle Türk Hükümeti Ayvalık'taki bazı evlere islam muhacirlerini yerleştirdi. Ayvalık'a iskan edilen bu muhacirler şu beş-on sene içinde defalarca hicret derdine uğramış zavallılardır. Bir taraftan onların bıraktığı emval ve emlakı Rumlar alırken diğer taraftan işgal ettikleri yerleri de yine Rumlar mı alacaktır? Maamafi aczi ve za'fi kendisini her şeye serfuru ettiren kaza kaymakamı Osman Nuri Bey mösyö Şimit'in (Smith) arzusu vech ile zavallı muhacirlerin kollarından tutulup atılması karşısında seyirci kalmış salib-i ahmercilere islam emval ve emlakini -gözü önünde yağme ettirmiştir..."

Mütareke döneminde İtilaf Devletleri bir taraftan siyasal baskı yaparken, öte yandan Avrupa basını ile azınlık basını bu baskıya ortak oluyordu. Aynı güçlerin etkisi nedeniyle Osmanlı Hükümeti bakanları arasına istifa etmiş azınlıklar ve yerine, yine Rumlardan başka üyeler almak zorunluluğunu duyuyordu¹⁸. Böylece mütareke dönemi her yönden Osmanlı'nın bağımlılaşıma süreci oldu¹⁹.

Yunanistan'ın Türkiye politikasını daha iyi anlamak için, bu devletin 19.yüzyıldaki serüvenini kısaca gözden geçirmemiz gerekir; Bilindiği üzere bu ülkede millileşme olgusu 1830'lardan sonra açıkça görülmeye başlamıştı. Yüzyılın sonuna doğru güçlü bir Yunan burjuvazisi meydana çıkmış, bunlar da ekonomik gücü ağır ağır ellerine geçirmişti. Sıra siyasal iktidara hakim olan yorgun ve yaşlı oligarşi bürokrasisine gelmişti. 1919'a kadar iktidar ihtiyar partilerin politikacılarına teslim edilmekteydi. Bu süre içinde kralcı iktidar, köylü çoğunluğu kullanarak burjuvaziyi engellemeyi amaçlamıştı²⁰. Burjuva sınıfının ilk partisi Venizelos'un liberal partisi oldu. Burjuva sınıfı çıkar birliği açısından İngiltere ve Fransa burjuvazisine bağlıydı. Ayrıca

¹⁸ Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, İstanbul, 1983, ss.162-163.

¹⁹ Akşin, *a.g.e.*, ss.159-162.

²⁰ Dimitri Kitsikis, *Yunan Propagandası*, İstanbul, tarihsiz, s.25.

Amerika, Avrupa, Mısır, Hindistan ve İngiltere sömürgelerinden çok sayıda Yunan işadamaı bulunuyordu. Bütün bunların gereği olarak Venizelos I.Dünya Savaşı'nda Antant devletlerinin yanında yer almıştı. Burjuvazi, Yunan ve ülke dışında ve Türkiye'de etkiliydi. Ayrıca İngiltere ve Fransa sermayesi Yunanistan'a büyük ekonomik yatırımlar yapmıştı²¹.

Mütarekeden sonra Venizelos 30 Aralık 1918 tarihli Barış Konferansı heyetine verdiği muhtıradaki Batı Anadolu, İstanbul ve Marmara yöresini istiyordu. Trabzon Rumları Ermenilerin idaresine girebelirdi. Ona göre Batı Anadolu'da 1.013.195 Rum yaşamaktaydı. Denizli hariç, Aydın vilayetinin tamamı ile Bursa, Balıkesir, Edremit, Ayvalık ve Bandırma çizgisi Yunanistan'ın olmalıydı. Marmara ve İstanbul'da yaşayan nüfusun 818.221'i Rum, 80.000'i Musevi, 23.500'ü Ermeni, 2.000'i Bulgar, 1.017.398'i Türk olarak gösterilmişti. İleri sürülen varsayımına göre, Doğu Ege Adaları Anadolu'nun doğal uzantısıydı. Adalar nüfusun yukarıdaki sayılara eklenecek olursa Rum Ege'de 1.188.359 ve Türkler ise 1.042.050 olacaktı. Böylece Türklerin sayıları azalmış oluyordu²².

1919 yılında Osmanlı nüfusunun genel durumu şöyleydi: 11.000.000 Türk Müslüman, (Kürt, Laz, Çerkez ve Arap vb., 1.100.000 Rum, 550.000 Ermeni ve 100.000 kadar da Yahudi ve diğerleri yaşamaktaydı²³. Osmanlı Hükümeti 1919 Şubat'ında itilaf yetkililerine verdiği nüfus istatistiği ile ilgili muhtıradaki rakamların az farkla bir benzerini kanıt olarak sunmuştu²⁴.

1917 yılına ait Osmanlı verilerine göre Ege Bölgesi'nin Türk ve Müslüman nüfusu 1.802.698, Rum ve Ortodoks nüfusu ise 329.653'tü. Balıkesir sancağında 368.404 Türk ve 85.547 Rum yaşamaktaydı²⁵.

Bu sayı, Ses gazetesinde 374.518 Türk ve 88.493 Rum, Ermeni ve öteki Hristiyanlar olarak verilmiştir²⁶.

²¹ A.g.e., ss.25-26.

²² Ses, 13 Mart 1919; Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*, Ankara, 1988, s.118; Kısıkıs, a.g.e., s.33.

²³ Kamil Erdem, *Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler*, İstanbul, 1985, s.19.

²⁴ Selek, a.g.e., I, s.33.

²⁵ Salahi Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, I, Ankara, 1987, s.37.

²⁶ Ses, 13 Mart 1919.

Y. Akyüz'ün bir Yunan kaynağına dayanarak verdiği bilgiye göre tüm Anadolu'da 2.228 Rum okulu vardı. Okullarda toplam olarak 187.577 öğrenci okuyordu; buralardaki öğretmenlerin sayısı 4.030'du. Ayrıca 2.213 kilise ve 2.951 papaz "Yunan yurtseverliğinin ateşli sembolü" olarak görev üstlenmişlerdir²⁷.

Venizelos, Anadolu'da hak elde etmek ve yayılmak için 3-4 Şubat 1919 tarihinde Paris Barış Konferansında konuşmaya başladığında, görüşleri genelde yukarıda verdiğimiz sayı ve düşüncelere dayanmaktaydı. Kullandığı istatistikler patrikhane istatistikleriydi²⁸.

Barış görüşmeleri devam ederken önce de belirttiğimiz gibi, Rumlar İzmir'de, Aydın'da, Urla'da, Söke'de olaylar çıkartıyor, her tarafa baskınlar düzenliyordu. 20 Ocak 1919'da İzmir'e bir Yunanistan hastane gemisinin geldiğine tanık olunmuştu. Ayrıca bir Yunan Kızılhaç kurulu üç gün öncesinde, 17 Şubat Pazartesi günü torpidoyla Ayvalık'ta görünmüştü. O gün ateşli gösteriler oldu. Kızılhaç kurulunun gelişine bağlı olarak meydana gelen olayları, Ayvalık postanesinde görevli bir memur olan Sansür Ali Bey, muhabiri olduğu Ses ve Köylü gazetelerine şöyle yansıtıyordu²⁹:

"Çoktan beri kemal-i iştihakla beklenen Yunan salib-i ahmer (kızılhaç) heyeti pazartesi günü bir Yunan torpidosuyla Ayvalık limanına geldi. Torpido boğazdan görünür görünmez evvela meclis-i umumi azasından Vasilakinin fabrikası düdük çalmak suretiyle resmi istikbale müsaerat ve nihayet bütün fabrika düdükleriyle kilise çanları da buna iştirak ettiler. Kasabadaki umumi cuş-ı huruş şayan-ı temaşa idi. Vatandaşlarımız:

"Zito Venizelos, Zito Venizelos" na'relerini atarak sahile koşuyorlar, müslümanların feslerini yırtıyorlar, her türlü hakaretleri mübah görüyorlardı. Bazıları elbiseyle kendisini denize atarak, torpidoyu öpüyordu. Belediye civarına gazinolar arasına, köprü başına güya alamet-i ilhak olmak üzere Yunan bandıraları asılmıştı. Hey'et bu mahşer-i cünun arasında ilerlediği zaman metropolithaneye gidilerek nümayişler yapıldı. Salib-i ahmer heyeti ile birlikte kaymakam

²⁷ Akyüz, a.g.e., s.119.

²⁸ Sonyel, a.g.e. s.35.

²⁹ Ses, 27 Şubat 1919 (Ek:2), Köylü, 5 Mart 1919; Taçalan, a.g.e., s.146; Parlak, a.g.e., ss.454-455; Zeki Arkan, Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını, Ankara, 1989, s.33.

(yarbay) mösyö (Şimit) de bulunuyordu. Bu heyette evvelce Osmanlı ordusundan kaçmış ve mahkum olmuş Ayvalıklı doktor (Mihalaki) ile mukaddema Ayvalık'tan alakasını keserek Yunanistan'a gitmiş, eczacı (zaferaki) de celb-i enzar-ı dikkat eyliyordu.

Salib-i ahmer Ayvalık'ta güya sıhhi ve insani hizmetler ifa edecekti. Halbuki Ayvalık'ta hükümeti Osmaniyenin kafi miktarda doktorları teşkilatı sıhhiyesi mevcut olduğu gibi, hastalık namına da hiçbirşey yoktu. Bu heyet elbette siyasi bir emel ile gelmişti. Kendilerini muhafaza etmek üzere de Ayvalıklılardan'maiyetler de silahlı yirmi kadar asker bulunuyordu.

Mösyö (Şimit) kendisinin Ayvalık'tan vaki şikayetleri tetkik için geldiğini söylemiş, civar kazalar eşrafının tamamen celbini kaymakamlıktan istemiştir. Bergama'dan bir heyet geldi. Gerek bunların ve gerek bil'umum rüesa-yı memurinin arkalarında birer Yunanlı ve müsellaah asker ikaame edilmek suretiyle zavallılar divana çekilmiş, kaymakam beyin odasında Mösyö (şimit) ahz-ı mevki eylemişti. Mu-maileyh hazmedilemeyecek ve pek ağır bir nutuk ile müslüman ve Türk kalblerini delik deşik etmişti. Kaza kaymakamı (Osman Nuri) bey bu nutuk karşısında hiçbirşey demiyerek hatta merciini bile haberdar etmeyerek derhal verilen emirleri infaza kıyam etmişti. Evvelce Yunanistan'a hicret edip de malları emval-i metrükeden addedilen Ayvalıklı Yunanlılar, esasen Osman Bey'in müsaadesiyle hemen kamilen Ayvalık'a gelmiş, müdhiş bir hadise çıkarmak üzere muntazır-ı fırsat bir vaz'ıyyed almışlardı. Şimdiye kadar bir hayli müslümanı canavarca tahkir darp ettikleri ve kestikleri halde bunlar bir türlü görünmüyor, görülemiyordu. Ayvalık'da tehcir meselesi yoktu, hicret vardı ve bu hicret de hükümet-i Osmaniyeye ile Yunan hükümeti arasında tanzim ve imza edilen protokol ahkamina müstenid bulunuyordu. Kaymakam bey zavallı islam muhacirlerini evlerinden çıkarmaya teşebbüs ve hatta Ayvalık'a İstanbul'dan ve sair yerlerden gelen müslüman tüccarın bütün kış Rum ve Müslümanlardan satın aldıkları yağların ihracını da kat'i nutuk mucibince men etti. Hey'etin ve Yunan torpidosu askerinin çıkardığının ikinci günü metropolithanece gösterilen lüzum üzerine, başta Ayvalıklı (Yani Hacı Kuntu)'nun delaleti ve bir Yunan zabitanın refakati ile arkalarına düşen şehirlere bir cemm-i gafir müslüman evlerine hücum ve güya taharriyata başladılar.

Müslüman malları gasb ve yağma ediliyordu. Bu miyanda tahsil-darlardan birinin hanesinden henüz miktarı anlaşılmayan emval-i miriyye de gasb olundu. Mes'eleden haberdar olan (Osman Nuri) bey metropolidhaneye müracaat etti. Fakat galeyannın Men'inin kabulolmayacağı cevabını aldı, fazla olarak da yağmacıların yanına resmen birer polis tefrik edildi. (Yani Hacı Kuntu) asıp kesiyor, Yunan hükümetini temsil ediyor, ilan-ı istiklal eyliyordu. Bunun hakkında hiç, hiçbirşey yapılamadı. Rüşekasından ön ayak olanların isimlerini de ayrıca yazacağım. Me'murin ve muhacirin-i islamiyye müdhiş dakikalar geçirmektedirler. Evlerin tahliyesine, zabtın, yağmaya şiddetle devam ediliyor. Zavallı mem'murin, ailelerini harice nakil teşebbüsünde bulunuyorsa da sıhhi vezai fi ifa ile mükellef (!) salib-i ahmercilerin, münamaatına ma'ruz kalmakda ve hin-i nakilde bile eşyaları gasb edilmektedir. Hükümet-i mahalliye cidden lakayddir.

Müslümanlara yapılan tahkirat ve tecavüzet ve vukuu muhtemel seni taarruzat karşısında civar köylüler ahalisi galeyana gelmiştir. Gay-i kaabil-i ta'mir haadisat vukuundan korkulmaktadır. Liva hükümetinin nazar-ı dikkatini celb etmenizi rica ederim'

Görüldüğü gibi İngilizlerin himayesi altında Ayvalık'a gelen salib-i ahmer kurulu yerli Osmanlı vatandaşı, Rumlar tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmış, kentte taşkınlıklar yapılmış ve hükümet binası Yunan askerleri ve yerli Rum unsurları tarafından basılmak istenmiştir. Gazetelerin verdiği bilgilere göre, olaylar çıkarıp Yunanistan'ın Ayvalık'ı işgal etmesi sağlanmak istenmiştir. Yunanlılar getirdikleri silahları halka dağıtmış, Boşnak göçmenleri zorla evlerinden çıkarmışlar ve mallarını yağmalamışlardır. Yine basında çıkan haberlere göre, Ayvalık mal müdürü Neşet Bey'in evi basılmış ve 14 yerinden bıçaklanarak öldürülmüştür. Şehir bir silah deposu durumuna getirilmiştir. I.Dünya Savaşı yıllarında tehcir edilen Rumların yerine Ayvalık'a yerleştirilen Makedonyalı Osmanlı Muhacirleri tüm aileleriyle birlikte sokaklara perişan bir şekilde atılmışlardır. Meydana gelen olaylar halkı iyice korkutmuş olacak ki memurlar eş ve çocuklarını çevredeki kasaba ya da köylere göndermek zorunda bırakılmışlardır³⁰.

Ayvalıkta meydana gelen olaylar, İngiliz irtibat subayı Smith'in gözetimi altında sürdürülüyordu. Smith tüm Batı Anadolu'da hükümet yönetimlerinin işlerine karıştı; mahkemeleri, emniyet yetkililerini

ve hapishaneleri devamlı kontrol ve tehditlerle etkiledi. Smith³¹, savaştan önce İzmir'de konsolosluk yapmıştı. Mütareke döneminde ise İngiliz haber alma örgütünü yönetmekte idi. Anadolu'da kendi politikasını egemen kılmak isteyen İngiltere hükümeti Osmanlı Rumlarının sorularının ve Yunanistan'ın emellerinin iyi bir fırsat olduğunu düşünmüştü. Smith, ülkesine gönderdiği 23 Şubat 1919 tarihli bir raporunda, Türk yetkililere ders verir nitelikte müttefiklerin politikasını belirtiyordu. Ona göre Türkler yeniliklerini ve Yunanistan'ın galipler safında yer aldığı çok az kavranmış durumdaydılar. Osmanlı hükümetinin, göç konusunun iki ülke arasında yapılan bir protokole göre sonuçlandığını hatırlatması görüşüne; Smith "*Yunanlıların dönüp dönmemesi sorunu müttefiklere aittir*" karşılığını vermişti³². İngiltere Başbakanı Lloyd George savaş sonunda verdiği beyanatta, savaşa neden olanları "*hukuk-u beşere karşı cinayet ika etmekle*" nitelendirmişti. Ona göre asıl sorumlular merkez devletler grubuydu³³. Osmanlı Devleti de aynı senaryolarla savaş sorumlusu olarak vasıflandırılmıştı. İtilaf güçleri el koydukları demiryolları işletmelerinde, Türk memurları işten çıkartıyor ve yerlerine Rum ve Ermeni asıllıları getiriyorlardı. Amaçları Türk halkını korkutmak, sindirmek ve daha içerilere göç etmelerini sağlamaktı³⁴.

Bu uygulamalar Lloyd George'un yukarıdaki mantık düzeninin bir sonucu idi.

Heathcote Smith 17 Şubat 1919 tarihinde Ayvalık'a Yunan kızılhaç kurulu ile birlikte geldiğinde kaymakamın odasında Bergama ve Ayazmend (Altınova) eşrafını ve memurlarını toplamış, görgü tanıklarının belirttiğine göre, çok ağır hareketlerde bulunmuştu. Ses gazetesinin 6 Mart 1919 tarihli sayısında Yarbay Smith'in ilginç ve kaba konuşmalarına yer verdiği yazı şöyleydi³⁵:

³⁰ Ses, 6 Şubat 1919; Köylü, 5 Mart 1919; *Hadisat*, 6 Mart 1919, Ankan, a.g.e., s.33.

³¹ Akşin, *İstanbul Hükümetleri...*, s.310

³² Akşin, *İstanbul Hükümetleri...*, ss.310-311.

³³ Söz, 30 Aralık 1918.

³⁴ Ses, 68 Şubat 1919.

³⁵ Ses, 6 Mart 1919.

"Ey hırsız ve namussuz Türkler, biz sizi evvelce kabahatsiz sanıyorduk. Halbuki başta Enverleriniz, Talatlarınız olmak üzere Almanya ile birleşerek medeniyeti kana boyadınız. Artık buralarda hakkı hayat ve bekaanız kalmamıştır. Burada bir alakanız yoktur. Bir haftaya kadar işler yoluna konacaktır. Enverler, Talatlar öldü. Onlara peyrev olanların da başı kesildi. Burada bir Rumun burnu kanıyacak olursa cezanız pek ağırdır. Herkese malları, mülkleri derhal iade edilecektir. Velev ki müzayededen para ile almış olunuz. Bunları mal sahiplerine vereceksiniz. Aksi takdirde cebr kuvvetiyle teslim etti-receğim. Yağlarınız mağsubdur. Bunları da hristiyanlara tevzi edeceğim. Yağlar kat'ıyyen harice çıkarılmayacaktır".

Gazete, yarbay Smith'in bu konuşmalarını eleştiriyor, özelle İngilizlerin sosyal terbiyelerinin çok yüksek olduğunu, Türk düşmanlığı yapmanın bir meziyet olmadığını, hırsız ve namussuz kavramlarının bireysel özellik taşıdıklarını, değil Türklerin, hiçbir ulusun topyekün bu biçimde "isnad" altında bırakılamayacağını, bu sözlerin İngiltere adına söylenmiş olamayacağını, Osmanlı Devleti'nin yüzyıllarca merhamet ve atıfet gösterdiğini, Türkleri gerekiyorsa bu İngiliz'in değil, Osmanlı'nın cezalandırabileceğini ifade ediyordu.

Ayrıca İngiltere'nin Osmanlı Teb'ası olan öteki azınlık unsurlara bile ceza veremeyeceğini, "Muratlılı Ahmet'i katleden, Araplar civarında iki deveciyi cerh ve darb ederek ölümüne sebep olan, Dalkıranoğlu Osman'ı ayağından yaralayan, Aylazmend'e erzak götürmekte olan bir asker arabasına tecavüz, işe anbarına leyhen girerek zahire ve zeytin sirkat, Kozaklı Ahmed'i bileğinden elini keserek şehit eyleyen ve Şahu'nun evine girerek cerh ile para çalan..." Rumları bile ancak kendi vatandaşı olması nedeniyle Osmanlı Devleti'nin yargılayabileceğini vurguluyordu³⁶. Gazete eleştirisini Wilson İlkeleri çerçevesinde yapmıştı.

Ayvalık'ta meydana gelen olaylar Türk ve müslüman halkın morallerini bozmuş ve yörede bir panik havası belirgin olarak görülmüştü. Tamamen Yunanistan'ın bir kenti görüntüsü ortaya koyan Ayvalık kasabası, Edremit, Burhaniye ve Kozak kasabalarıyla çevriliydi. Olaylar şimdilik lokal bir konumda kalmak zorundaydı. Çevre kasabalar

³⁶ Ses, 6 Şubat 1919.

Ayvalık'ı ekonomik, psikolojik açılardan ablukaya almış ve rum halka karşı boykot uygulamışlardı. Bu konuyu incelemek üzere İngiliz Binbaşı Atkinson çevre kasabalarda incelemelerde bulunmak ihtiyacı duymuştu³⁷.

Yunanlılardan başka Ayvalık'a Midilli'den gelen İngiliz Kızılhaç Kurulu ve subayları da Rum azınlığın yanında hareket etmişti. Yunanlı görevlilerle birlikte hükümet işlerine karıştılar, gümrük işlemlerini denetlediler. Postanedeki mektuplara el koydular ve böylece memurları taciz ederek kaçırtmak istediler. Ayrıca Yunanistanlı subaylar, Midilli'de toplanmakta olan askerleri takviye için Ayvalık'tan gönüllü asker yazımına başlamışlardı³⁸.

Yunan torpidoları Ayvalık'la adalar arasında sık sık gidip gelmekteydi. Osmanlı resmi kaynaklarına göre³⁹, adalardan getirilen Rumlar hapisanede bulunan altmış Rumu serbet bıraktılar, şehirde her türlü karışıklıklar çıkartmaktan çekinmediler ve çeteler kurarak yöreyi kısa bir sürede anarşi ortamına sürüklediler.

Ayvalık'ta meydana gelen olayların çevrede olumsuz etki yaratması ve basında, Paris Barış Konferansı'ndaki eğilimlere dayanarak, yörenin Yunanistan'a verileceği yolunda yazıların çıkması üzerine, Edremit halkı Hariciye Nezareti'ne bir telgraf çekti. Telgrafta⁴⁰:

"Beşyüz küsür seneden beri vahdet-i milliye ve kavmiyemizle Osmanlı Hükümetine merbutiyetle Osmanlı olarak yaşadığımız halde Sulh Konferansınca memleketimizin hükümet-i ecnebiyeye ita edileceğini evrak-ı havadisle gördük. Muhitimizdeki gayri müslim nüfusun miktarı Midilli adası ahalisinden olup, kırk seneden beri kazamıza gelerek burada tavattun etmiş ve elyevm yine müsukat-ı re'slerine muhaceret eylemiş olanların avdeti takdirinde bile nüfus-u islamiyeye nisbetle ancak sekizde birini ve umum livamız itibariyle onda birini teşküj eyledikleri..." denilerek olay hükümet düzeyinde protesto ediliyordu. Ayrıca binlerce Edremitli yörenin Yunanistan'a ilhakını kınayan bir miting yapmıştı⁴¹. Bu siyasal olaylar yanında yurt genelinde Rumların faaliyetlerine baktığımızda şu manzarayı görmekteyiz:

³⁷ ATASE Arşivi, Klasör 118, Dosya 81 (423), Fihrist/13(1-2).

³⁸ ATASE Arşivi, Klasör 118, Dosya 81 (423), Fihrist/13(1-2); Ayrıca Klasör 8, Dosya 48-33, Fihrist/39.

³⁹ ATASE Arşivi, Klasör 8, Dosya 48-33, Fihrist/17.

⁴⁰ İdam, 5 Mart 1919; Scs, 13 Mart 1919.

⁴¹ İdam, 8 Mart 1919.

Yunanistan ve Anadolu Rumları Muğla'dan Marmara'ya, İstanbul'dan Doğu Karadeniz'e kadar olan bölgelerde pek çok olay organize ettiler. Samsun'daki Metropolit Yermanos önderliğinde bölgede Yunanlılık hareketi yürütüldü. Bölgeye Rusya'dan Rum ve Ermeni nüfus getirilerek yerleştirildi⁴². Yunanistan, Türkiye'de siyasal ve gerillacı hareketlerini hızlandırırken, aynı zamanda göçmenler konusunu da devamlı gündemde tuttu. Anadolu'ya dönen ya da gönderilen Rumlara sağlık, eğitim, ekonomik ve siyasal yardımlarını sürdürdü⁴³. Venizelos Paris Konferansı'nda Batı Anadolu ile ilgili siyasetini İzmir ve Ayvalık üzerine temellendirmişti. Aynı zamanda hinterland üzerinde de istekleri vardı⁴⁴. Ve Venizelos mütareke döneminde, İzmir'e asker çıkarmadan önce, devamlı olarak batılı ülkelerin yetkili organlarına Anadolu'da toplu Türk kıyımı yapılacağı konusunu işlemeyi ilke edindi.

Mustafa Kemal'e göre, "*Mavri Mira*" cemiyetleri metropolitlere oradan da Venizelos'a bağlıydılar. Anadolu'ya gelen salib-i ahmer teşkilleri "*Mavri Mira*"dan emir almaktaydılar. Görevleri sözde Rum göçmenlerini gözetmekti. Sosyal bir amaç için kurulmuş gözükken bu dernekler çeteler kurmak, isyan çıkarmak hazırlıklarına giriştiler. Sağlık araç ve gereçleri adı altında ülkeye silah ve cephane sokmayı amaçladılar. Kiliseler dini niteliklerinden çok askeri depolar haline getirilmişti⁴⁵.

Venizelos ya da Yunanistan, Ege'de Yunanlılığı kurmanın Rum Ulusu için ne denli büyük felaketler getireceğini göremedi. Osmanlılar Makedonya'dan, hinterlandına kendi ulusu sahip olamadığı için ayrılmıştı. Aynı gerçek Anadolu'da Yunanistan için de geçerliydi. İngiltere'nin yargısı Anadolu'da yeni küçük yöntemlerin kurulması doğrultusundaydı. 15 Mayıs 1919 öncesinde Anadolu onlara göre işgal edilmeye hazırdı. Oysa işgal, Türk Kurtuluş Mücadelesi'nin temel belirleyicilerinden olacaktı.

⁴² Sonyel, *a.g.e.*, ss.38-39.

⁴³ Güler, *a.g.e.*, ss.66-77.

⁴⁴ Sonyel, *a.g.e.*, s.36.

⁴⁵ *Nutuk*, III, Ankara, 1984, s.1; Arıkan, dönemin başına dayanarak, "*Sıhhiye teşkilatı adı altında Yunanlılar(...) her türlü silah ve cephaneyi Anadolu'nun içlerine kadar götürmektedir*". tanımlamasını yapmıştır. Bkz. *a.g.e.*, s.33.

۷۷ شباط ۱۳۳۳ - ۲۲۲۲ - ۲۲۲۲ هجری قمری

سیاسی خبرلر

دولتله اولمیش مسالمة اولان دولتلارین... سیاسی خبرلر... دولتی خبرلر... دولتی خبرلر...

صاحب امیر : سیاسی رادو... اطلاعات اینجی آبره کوروش... دولتی خبرلر... دولتی خبرلر...

تورمه ۲۰ - یونان... س... دولتی خبرلر... دولتی خبرلر...

ایوانلی احوالی

ایوانلی احوالی... دولتی خبرلر... دولتی خبرلر... دولتی خبرلر... دولتی خبرلر...

Table with multiple columns and rows, likely a calendar or schedule. Includes dates and possibly names or events.